

A gyermek és a munka

1. A minisztérium tanévnyitó utasítása szerint áprilisban minden iskolában a tavaszi nevelési értekezlet témája: *a munkára nevelés*. Nevelési értekezleteink csak akkor töltik be szemléletformáló és a gyakorlatot vezérlő szerepüket, ha nem *egyszeri alkalmakat* látunk bennük, hanem annak a *folyamatnak* egyik jelentős összetevőjét, amelyben a nevelőtestületek az eredményesebb, hatékonyabb nevelésért:

- a) értelmezik feladataikat,
- b) hogy vitában jussanak el azok közös értelmezéséig,
- c) majd közös gondolkodással
- d) a céltudatos, összehangolt cselekvésig.

A nevelőtestületi értekezletek előkészítése éppen ezért hónapokkal megelőzi megtartásukat. Helyesen jár el az az iskola, amelyikben már most felmérést végeznek a nevelőtestület tagjai, esetleg a gyerekek között is, hogy megállapíthassák, hogyan értelmezik a munka *fogalmát*, milyen társadalmi, erkölcsi *normákat* kapcsolnak a munkához, és milyen motívumok határozzák meg a munkára vonatkozó, vele kapcsolatos *ítéleteiket*. Ez biztosíthatja, hogy az értekezleten ne általában beszéljenek a munkáról, a munkára nevelésről, hanem az iskola közösségeiben élő valóságos nézetekkel foglalkozzanak, a helyes álláspontokat megerősíthessék, a helyteleneket pedig megcáfolják. A nevelési értekezletek ugyanis – amint ezt dr. Kerékgyártó Imre: Az értekezletek lélektana c. tanulmányában (Módszertani Közl. 1972: 4. 184–191. l., írja, – csak akkor válnak tartalmassá, hasznossá, ha nem általánosságban, hanem az adott iskola valóságában vetik fel, és vitatják meg a különböző nevelési problémákat.

2. A tevékenységek három nagy területe: a munka, a tanulás és a játék. Ezek együttesen teremtik meg az ember életének tartalmát (vö. Rubinstein). Mindhárom jelentős szerepet játszik az emberek életében, mégis a legfontosabb közülük *a munka*, amely az embert emberré tette. Marx a Tőkében elemzi a munka szerepét az emberiség életében. Megállapítja, hogy

- a) a munka, majd a szerszámkészítés emelte ki az embert az állatvilágból; a munka hozta létre a gondolkodást és a nyelvet,
- b) egyedül az ember képes arra, hogy ne csak a természet kész ajándékaiból éljen, hanem munkájával megváltoztassa a természetet is,
- c) céltudatos tevékenységet fejtsen ki,
- d) s ezt szerszámok segítségével megkönnyítse.

A társadalom fejlődésével differenciálódott a munka is, ma már különbséget teszünk:

- a) *fizikai és szellemi* munka közt, bár arra törekszünk, hogy a kettő a technika fejlesztésével mind jobban közelítsen egymáshoz,
- b) *egyéni és társadalmi célok*at szolgáló munka közt, az utóbbiak keretében nagy általánosságban azt nevezzük *társadalmi munkának*, amelyet közérdekű célok megvalósításáért anyagi ellenszolgáltatás nélkül végeznek az emberek,

c) *alkotó és reprodukció* munka közt, az utóbbi tanulás útján átveszi elődeinek ismereteit, munkamódszereit, az előbbi újakat hoz létre,

d) *egyéni és közösségi* munka közt, aszerint, hogy a tevékenységet valaki egyedül vagy összehangolt közösséggel együtt végzi.

3. A gyermekek munkára nevelése – amint ezt Kornidesz Mihály és Kurucz I. írják (Iskolareform a megvalósulás útján) – figyelembe veszi a munka valamennyi fajtáját. Nem érthetünk ezért egyet azokkal, akik azt hangoztatják, hogy *a gyermek munkája a tanulás*. Nem azért, mintha az iskolai tanulás nem járna szellemi munkával, azért, mert leszűkíti a feladatokat. Az iskolában a gyermekeknek meg kell ismerniük a fizikai és a szellemi munkát is, sőt közvetlenül be kell kapcsolódniuk (pl. őszi vagy tavaszi mezőgazdasági munka formájában) a társadalom anyagi javakat előállító *termelő tevékenységébe* is.

Az iskolában Makarenko tanítása szerint a gyermek jelenét éli, és jövőjére készül. Nem véletlenül hangsúlyozzák dokumentumaink az iskola *pályaelőkészítő* szerepét. Természetesen ez a szerep iskolatípusonként változik, hiszen a szakközépiskolának és a szakmunkásképző intézeteknek már meghatározott szakképzést kell ellátniuk. Az általánosan képző iskolák feladata, hogy elősegítsék a helyes pályaválasztást azzal, hogy

a) felismerik és tudatosítják a gyermek sajátos irányultságát (természeti, társadalmi, technikai stb. feladatok irányában),

b) lehetőséget teremtenek ahhoz, hogy szükséges képességeit kibontakoztathassa (ehhez valamennyi tantárgy koordinált tevékenysége szükséges),

c) megismertetik és elsajátíttatják velük a legkülönbözőbb munkák eredményes végzéséhez szükséges ismereteket, készségeket,

d) kialakítják bennük az ehhez elengedhetetlen tulajdonságokat, amilyenek a munkaszeretet, kötelességtudat, felelősségtudat, szorgalom, kitartás vagy az állhatatosság.

Mindezekhez *valamennyi tantárgy* lehetőséget ad, az egyik az intellektuális, a másik a manuális készségek, képességek kibontakoztatásában tölt be fontosabb szerepet, valamennyi együtt a gyermeknek a munkához való szocialista viszonyát képes kialakítani. A tanítási órákon kívül iskolán belül (étkezés, napközi otthon, tanterem takarítása stb.) és iskolán kívül (önkiszolgálás táborokban, tábori munkák; társadalmi munkákban való részvétel; mezőgazdasági munka stb.) egyaránt sok alkalom kínálkozik a munkára nevelésre.

4. Igen lényeges, hogy az értekezlet *vitaindítója* az adott iskola élő problémáival foglalkozzék. Értessék meg a testület tagjaival, hiba lenne a munkára nevelést az ún. *munkáltató oktatással* azonosítani. A különböző módszereknek jelentőségük van abban, hogy a gyermekek tudatában a munkához ne kapcsolódják a gyötrelmek képzete. Az irodalmi szemelvények (Petőfi János vitézétől Jókai regényeiig, Móra elbeszéléseiig) alkalmat kínálnak, hogy megértessük velük, hogy *minden értéket* a munka teremtett és teremt, az ember értékét az határozza meg, milyen mértékben veszi ki részét a szellemi és anyagi értékek *termeléséből*. Az élet igazi tartalmát pedig mindenkor a szenvedéllyel, örömmel végzett munka teremtette meg, amint ezt irodalmunk, történelmünk, tudományunk, technikánk, de egész életünk példái mutatják. Harcot kell indítanunk a nálunk is terjedő *fogyasztói szemlélet* ellen (vö. Élet és Irodalom, Szociológia 1978. évi számait).

A vitaindítóban ismertessék az előzetes felmérések tapasztalatait, ebben tisztázzák a hibás elvi nézeteket.

5. A vitaindító után ne előre elkészített dolgozatokat olvassanak fel a testület tagjai. Konkrétan azt vitassák, mit kell tenniük:

a) a *tanítási órákon* (a helyes fogalmak, normák elfogadtatása, a helyes erkölcsi nézetek kialakítása érdekében),

b) a *napközi otthomban* (különösen a tanulás és a manuális foglalkozások vonzóbbá, tartalmasabbá tétele érdekében),

c) az *úttörő mozgalomban* (maguknak teremtsenek otthont, ne várjanak mindent másoktól a táborokban, pl. konyhai munkák végzése),

d) az *iskolán kívüli tevékenységben* (mezőgazdasági munkákban ne nézzék el, hogy egyesek lógnak, esetleg csalással emeljék teljesítményüket),

e) *otthoni környezetükben* is aktívan működjenek közre a család munkájában (bevásárlás, főzés, takarítás, kerti munka stb.).

El kell érni, hogy a *verbális iskolával szemben*, amelynek eredményeként valamennyien mondták: nálunk a munka becsület és dicsőség dolga, *nevelőiskoláink* eredménye az legyen, hogy valóban szeressenek dolgozni. Tanulmányozzák ennek érdekében Az általános iskolai nevelés és oktatás tervének *követelményeit* is, amelyből megtudhatják, hogy a különböző tantárgyak követelményeiből miképp áll össze az általános iskola osztályokra bontott, de a tantárgyi határokat átlépő egységes *követelményrendszere* pl. a munkára neveléssel kapcsolatban.

6. Két hibát mindenképp ajánlatos elkerülni. A pedagógiában sohasem indulunk nulla pontról. Gyermkeink már kialakult szokásokkal lépik át az iskola küszöbét, első feladatunk éppen ezért, hogy társadalmilag értékes szokásaikat *megegyeztetjük*, a helyteleneket *lebontsuk*. Nemcsak a gyermekek között találunk különbségeket ebből a szempontból, hanem egyes iskolák között is. Van, ahol a *fizikai munka megszeretése* a fontosabb feladat, másutt a *szellemi munka jogosultságát*, fontosságát kell elfogadtatni gyerekekkel és szülőkkel. Előfordulhat az is, hogy az iskola közvéleményét abba az irányba szükséges irányítani, hogy benne ne azok imponáljanak, akik nagyobb kézzel merítenek a terített asztalokról (gépkocsin érkeznek, mindenük megvan stb.), hanem azok, akik többet tesznek le az asztalokra (tanulással, közéleti tevékenységgel, magatartásukkal).

Ezeket a helyi sajátosságokat figyelembe véve juthat el az értekezlet a záró mozzanathoz: a *feladatok meghatározásához*. Ezek viszont csak akkor töltik be szerepüket, ha az értekezlet nem megfogalmazásukkal, hanem *megvalósításukkal* ér véget. Ebből a szempontból érvényes értekezleteinkre Madách szava: „minden vég és kezdet is – egyszerre.”

BALTÁSI JUDIT
Kaposvár

Milyen szintet értek el negyedikeseim a kiemelt esztétikai nevelés eredményeként?

Iskolánkban – a Kaposvári Tanítóképző Főiskola Gyakorló Általános Iskolájában – négy éve folyik komplex anyanyelvi kísérlet, melyet a kutatócsoport aktív közreműködésével dr. Bellyei László főiskolai tanár vezet.

Az utóbbi két évet kiemelten az esztétikai nevelésre fordítottuk. Úgy gondoltuk, a harmadikos gyerek elérheti azt a szintet, hogy a műalkotásokat – megfelelő magyarázat segítségével – önálló élményként is be tudja fogadni, meg tudja érteni, át tudja élni, tovább tudja adni.